

УДК 159.9: 355

Ігор ЧЕРКУН

Національний університет
“Одеська морська академія”, м. Одеса

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ-ПСИХОЛОГІВ ЗАПАСУ

У статті розглянуто історико-педагогічний аналіз процесу військово-спеціальної підготовки офіцерів-психологів запасу. Принцип історизму передбачає вивчення процесу військово-спеціальної підготовки відповідно до конкретної історичної епохи розвитку української нації та її Збройних Сил, становлення теорії і практики військового навчання і виховання, розвитку системи професійної підготовки офіцерських кадрів, зокрема майбутніх офіцерів-психологів запасу.

Ключові слова: *військові кафедри, офіцери запасу, студент, історичний аналіз*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Досвід військового будівництва в Україні засвідчив доцільність та необхідність існування в складі Збройних Сил України особливого інституту, що призначений для організації та здійснення військового виховання, а також вирішення соціально-психологічних проблем, що виникають у військових колективах. Проте, на сьогодні в Збройних Силах України відсутня цілісна система підготовки офіцерів-психологів. Однією з необхідних передумов подолання такого стану є вивчення, узагальнення і впровадження вітчизняного досвіду з організації виховної та соціально-психологічної роботи, який накопичувався упродовж століть.

На різних етапах розвитку військово-педагогічних знань учені досліджували принципи підбору, навчання і виховання захисників Вітчизни, визначили сутність їх військово-професійної діяльності. На кожному історичному етапі розвитку соціуму виявилися вимоги, які визначили призначення та функції захисників Вітчизни як особистості та професіонала.

Принцип історизму, на якому ґрунтується даний аспект нашого дослідження, передбачає вивчення процесу військово-спеціальної підготовки відповідно до конкретної історичної епохи розвитку української нації та її Збройних Сил, становлення теорії і практики військового навчання і виховання, розвитку системи професійної підготовки офіцерських кадрів, зокрема майбутніх офіцерів-психологів запасу.

Метою статті є проведення історико-педагогічного аналізу процесу військово-спеціальної підготовки офіцерів-психологів запасу.

Вітчизняні військові традиції мають глибокі історичні корені. Це стосується процесу становлення та розвитку системи військового виховання і підготовки відповідних кадрів.

Виклад основного матеріалу дослідження. На Русі всі чоловіки вважалися воїнами. Цю традицію започаткували ще в часи т. зв. “військової демократії”. Звісно, існували і спеціально підготовлені воїни, які своє життя присвячували війні, проте військовими навичками володіли всі юнаки та чоловіки незалежно від свого суспільного стану. Слід зазначити, що в ті часи дорослими вважали чоловіків віком 14–16 років, який міг починати самостійне життя, одружуватись, утримувати своє господарство, вступати на військову службу або одержувати в управління місто (для князів) [6]. Навчання відбувалося, як правило, у системі “вчитель – учень”, тобто носило яскраво виражений індивідуальний характер. Виховний вплив на юнаків здійснювався в навчальному процесі, під час навчання прийомів ведення бою з різними видами зброї або без неї (доведено, що як і в країнах Сходу, в Давній Русі існували свої, оригінальні та адаптовані під місцеві умови та антропологічні особливості, системи рукопашного бою, що є важливою складовою системи військового виховання) [2; 3].

У козацькій системі виховання значна увага приділялася фізичній підготовці. Розвиваючи спадщину, що дісталася з давніх часів та збагачуючи її в ході постійної бойової практики, у Січі розробили власну, оригінальну систему фізичного виховання, носіями якої були “характерники”. Вони залучалися до занять з молодим поповненням, проте своє мистецтво у повному обсязі вони передавали лише обраним учням, підготовка яких здійснювалася індивідуально. Значну роль відігравав релігійний фактор. Ураховуючи тиск з боку католицької Польщі, основна увага приділялася лояльності до православ’я, адже козаки вважали себе охоронцями саме цього напрямку в християнстві. Інституціонального оформлення система виховання не мала. Виховання підлеглих здійснювалося в процесі навчання, повсякденного життя та спілкування з товаришами. Керівних документів щодо організації виховного процесу (ураховуючи характер козацького війська) не розроблялося. Базою для виховання були традиції, набутий бойовий досвід та православне християнство [1; 2]. Отже, військове виховання козацької доби було розвитком успадкованих від давніх часів норм і традицій, адаптоване до сучасних умов, в яких існувало козацьке військо.

Система військового виховання в Росії пройшла тривалий еволюційний шлях. Тривале перебування українських земель у складі Російської імперії (а в подальшому СРСР) дозволяє вважати російський досвід військового виховання певною мірою “вітчизняним”. Крім того, в умовах реформування сучасної системи військового виховання не можна нехтувати досвідом Росії, який напрацьовувався протягом кількох століть за активної участі зокрема й українців.

Особливу увагу в усі часи в імператорській армії приділяли вихованню офіцерів. Від офіцерів, крім військово-професійних знань, вмінь і навичок, завжди вимагалася дотримання певних морально-етичних норм та наявність певних якостей характеру. У військових навчальних закладах, кількість яких постійно зростала, майбутнім офіцерам намагалися дати достатньо різнобічну освіту, при цьому до цього залучалися провідні викладачі університетів тих міст, де знаходилися військові навчальні заклади. Значна увага приділялася культурному розвитку юнкерів. Нормою було відвідування театрів, виставок творів

мистецтва. Крім цього, постійно проводилася робота щодо виховання в душі традицій російського офіцерського корпусу, звертаючи особливу увагу на виховання поняття про честь офіцера, вірцевість офіцера в очах цивільних, особисту примарність для підлеглих [8].

Система військового виховання з найдавніших часів до 1917 року розвивалася еволюційним шляхом зі збереженням спадковості. У міру розвитку суспільства військове виховання поступово втрачало риси стихійності і набувало системного вигляду. Головні зусилля у виховному процесі були спрямовані на формування у особового складу високих морально-бойових якостей, патріотизму, під яким розумілося любов до батьківщини, лояльність до монарха і відданість православної вірі. Водночас значна увага приділялася вихованню важливих соціальних якостей, таких, як чесність, вірність даному слову, високий культурний рівень офіцерського складу. В офіцерському середовищі окремих наголос робився на виховання корпоративного духу та корпоративної солідарності офіцерського корпусу.

Аналіз джерельної бази подій періоду Центральної Ради свідчить про те, що вже на I Всеукраїнському військовому з'їзді була звернута увага на потребу створення власної системи військового вишколу та виховання військовослужбовців для майбутніх збройних сил України. Згідно з резолюцією з'їзду Українська Центральна Рада та обраний з'їздом Український військовий комітет мали забезпечити надання військової освіти українською мовою шляхом відкриття військових шкіл від найнижчих до найвищих, академії генерального штабу, українізації вже існуючих в Україні військових навчальних закладів. Під час III Всеукраїнського військового з'їзду, у листопаді 1917 року [15], відбулося відкриття Першої української школи прапорщиків, до якої було прийнято близько 250 юнаків. Згодом на базі цієї школи і Константинівського військового училища була розгорнута Перша українська військова юнацька школа, яка складалась з чотирьох піших сотень по сто юнаків: перша та друга – старші курси, третя та четверта – молодші курси. У ній закінчували навчання юнаки українці, що не закінчили навчання в російських училищах [9].

Намагаючись пробудити почуття національної гордості серед майбутніх командирів, пов'язати їх з героїчним минулим, українізо-

ваному юнкерському училищу згідно з наказом Генерального секретаря з військових справ С. Петлюри 20 листопада 1917 року [15] назвали Першої київської юнацької школи і присвоїли ім'я гетьмана Б. Хмельницького.

Друга українська військова юнацька школа була розгорнута на базі Миколаївського військового училища і 2-ї української школи прапорщиків. Організаційно школа складалась із двох сотень одного курсу. Окрім занять, що розпочались в середині листопада 1917 року, на особовий склад школи було покладено несення вартової служби в Києві [13].

24 липня 1918 року Рада Міністрів затверджує закон про загальний військовий обов'язок і приймає план організації армії. Згідно з цим планом передбачалось функціонування з осені 1918 року військової академії, чотирьох кадетських шкіл, двох військових шкіл старшин для піхоти та по одній для кінноти, артилерії та технічних служб, повітряної школи [9]. Однак антиукраїнська діяльність гетьманських урядовців та загострення політичної кризи призвели до повстання проти гетьманату та зміни загальної військово-політичної ситуації.

Розгляд архівних документів та спогадів сучасників свідчить про те, що прийшовши до влади, Директорія також звернула увагу на потребу підготовки та вишколу своїх військовослужбовців. Із цією метою вона, використовуючи напрацювання і досвід часів Гетьманату, розпочала власну роботу щодо підготовки військових кадрів.

Про розуміння керівництвом держави важливості вирішення питання підготовки командних кадрів свідчить те, що вже 20 січня 1919 року Український уряд приймає "Закон про утворення військових шкіл" [14, арк. 12].

Досвід війн початку ХХ століття виявив стійку тенденцію щодо ускладнення процесу управління військами, причому як у воєнний, так і в мирний час. Це призвело до потреби у звуженні спеціалізації керівників, адже командир і начальник штабу стали вже неспроможні самостійно вирішувати всі проблеми, що виникали. Ускладнилася проблема технічного і тилового забезпечення. Також з'явилася необхідність у фахівцях, які відповідають за формування і підтримання особового складу необхідних морально-психологічних та мораль-

но-політичних якостей. Ця робота і була покладена на політичні органи і політпрацівників.

Здійснювати підготовку резерву командного складу з числа студентів на базі цивільних вищих і середніх спеціальних навчальних закладів запропонував у 1925 році радянський полководець і військовий теоретик М. В. Фрунзе, перебуваючи на посаді Народного комісара з військових і морських справ СРСР: "... наша мета – поставити справу так, щоб кожен цивільний, що закінчив ВНЗ, уже був підготовлений до ролі командира за найбільш близькою даному ВНЗ спеціальністю і потребував лише невеликої практичної підготовки”.

Постановою Центрального Виконавчого Комітету (ЦВК) і Ради Народних Комісарів (СНК) від 20 серпня 1926 року у ВНЗ і технікумах був уведений вищий допризовний вишкіл студентів (ВДВС). Успішне освоєння курсу ВДВС прирівнювалося до закінчення дивізійної (полкової) школи відповідного роду військ, і випускники ВНЗ і технікумів під час призову в ряди збройних сил призначалися на посади молодшого начальницького складу.

Слід зазначити, що до 1926 року вишкіл студентів ВНЗ існував, але підготовка велася за його межами, не була частиною загальної навчальної програми ВНЗ і проводилася на території прилеглих військових частин. Введений в 1926 році вищий вишкіл, хоча фактично вищим не був, але проводився в стінах ВНЗ, був включений в загальну навчальну програму і дозволяв використовувати рівень підготовки студентів значно ефективніше: після належної підготовки під керівництвом військових викладачів вони могли стати висококваліфікованими командними кадрами.

Зміст вищого допризовного вишколу визначався декретом від 13 грудня 1926 року “Про порядок проходження учнями ВНЗ вищого допризовного вишколу і про відбування ними по закінченні ВНЗ дійсної військової служби”. Ця підготовка складалася з теоретичного курсу військової справи, що проходив в зимовий період протягом чотирьох навчальних курсів і з двомісячної літньої практики в період спеціальних табірних зборів, причому до вишколу залучалися не тільки юнаки, але і дівчата.

Теоретична підготовка була розрахована на 180 годин - по 52 години на 1, 2 і 3 курсах і 24 години на 4 курсі. Програма містила в собі такі дисципліни, як: “Тактика”; “Топографія”; “Військова адміністрація”; “Статути Червоної Армії”; “Матеріальна частина”; “Спеціальні дисципліни” (залежно від профілю ВНЗ). Основними видами занять були: лекції; бесіди; лабораторні роботи; показові заняття; практичні заняття.

Прообразами військових кафедр стали так названі військові кабінети. За час військового навчання студенти були зобов’язані пройти літні двомісячні збори у військових таборах при тих військових частинах, що відповідали профілю військової спеціальності студентів. Метою зборів було прищеплювання студентам практичних навичок володіння зброєю і військовою технікою в обсязі рівня підготовки звичайного червоноармійця [10].

Зовсім новим явищем у житті ВНЗ було те, що для керівництва ВДВС були призначені військові керівники з числа кадрових військовослужбовців – досвідчених командирів і начальників Червоної Армії. Вони входили до складу академічних органів ВНЗ, брали участь у роботі правління і деканатів із правом дорадчого голосу з усіх питань, пов’язаних з організацією і проведенням занять з вишколу. Варто підкреслити, що ВДВС була розділом ВНЗ навчальної програми, обов’язковою дисципліною для всіх тих, що навчалися у ВНЗ, і відхилення від вишколу приводило до відрахування з ВНЗ. Таке положення зберігалось до 1930 року.

У серпні 1930 року був прийнятий новий “Закон про обов’язкову військову службу”, за яким в університетах, інститутах і технікумах замість вищого допризывного вишколу студентів вводилася вища позавійськова підготовка (ВПП). Це було обумовлено тим, що на підставі чотирирічного досвіду ВДВС був зроблений висновок про можливість підготовки з числа студентів ВНЗ середніх командирів запасу (тобто молодших офіцерів).

Відповідно до цього Закону ВПП вважалася дійсною військовою службою і заміняла термінову службу в армії. Подібне рішення дозволило в передвоєнне десятиліття підготувати велику кількість командних кадрів запасу. З уведенням ВПП на базі військових кабінетів ВНЗ

були створені військові кафедри в складі окремих циклів за видами підготовки (політична, тактична, технічна та інші), а на вишкіл, залежно від специфіки ВНЗ і військової спеціальності, передбачалося від 450 до 580 годин теоретичних занять у ВНЗ і проводився 3–4-місячний табірний збір при військовій частині відповідного профілю.

При цьому, як правило, у гуманітарних ВНЗ установлювалися загальновійськові спеціальності військового навчання, а в технічних – військово-технічні (артилерійська, танкова, автомобільна та інші), близькі спеціальностям основного цивільної освіти. Під час проходження теоретичного курсу програми вишколу пріоритет віддавався розвитку тим, які навчають практичних навичок, що закріплювалися в ході табірних зборів.

Перший 20-денний навчальний збір організовувався до початку занять у ВНЗ і проходив у формі курсу молодого бійця. Після першого року військового навчання, коли освоювалися основи військової справи, проводився двомісячний табірний збір у літню пору, після проходження якого студенти вважалися підготовленими до рівня молодших командирів (командирів екіпажів, обслуги, відділень).

Протягом двох наступних років здійснювалася підготовка командирів середньої ланки (до рівня командирів взводів). Закінчувалося навчання підсумковим табірним збором і випускним екзаменом з вишколу. Отже, з 1926 по 1930 роки в складі ВНЗ працювали кабінети вишколу, а з числа студентів готували молодших командирів (тобто за сучасною термінологією сержантський склад), а не офіцерів запасу.

Однак у цей період ВНЗ і відповідні структури військового відомства придбали досвід спільної роботи з навчання студентів, що дозволило з 1931 року створити військові кафедри і приступити до підготовки середнього командного начальницького складу запасу, тобто офіцерів запасу.

Поступово у ВНЗ створилися міцні військово-педагогічні колективи, що складаються, як правило, з офіцерів з вищою освітою і бойовим досвідом, створювалася сучасна матеріально-технічна база. Система вишколу студентів стала органічно доповнювати мережу військово-навчальних закладів. Ця система працювала до 1939 року,

поки в зв'язку зі збільшенням кількості військових училищ і підвищенням вимог до військово-професійної підготовки командних кадрів уряд СРСР не прийняв рішення про перехід у ВНЗ і технікумах від вищої позавійськової підготовки до первинного військового навчання студентів з метою їх підготовки до дійсної військової служби (як рядових) терміном на 1 рік після закінчення ВНЗ (Закон СРСР про загальний військовий обов'язок від 1 вересня 1939 р.), що збереглося до 1944 року.

У ході війни в зв'язку з нестачею командних кадрів середньої ланки СНК СРСР 13 квітня 1944 року прийняв постанову, відповідно до якої в низці цивільних ВНЗ знову вводилася військова і військово-морська підготовка офіцерів запасу. Студенти, що не мали офіцерського звання, займалися в обов'язковому порядку, починаючи з 1 курсу, проходячи табірний збір на 2 і 4 курсах по 210-годинній і 200-годинній програмі відповідно. При цьому державний випускний екзамен з вишколу був передбачений по закінченні 4 курсу [11, с. 111–112].

З прийняттям Закону СРСР про загальний військовий обов'язок 1967 року вишкіл офіцерів запасу вводився як обов'язковий майже у всіх ВНЗ країни. Причому, цей Закон уперше передбачав призов офіцерів запасу на військову службу в мирний час терміном на 2–3 роки, і це положення закріплене вже новими нормативними актами.

З 1967 року і дотепер для усіх військово-облікових спеціальностей зберігається кількість годин, виділених на військове навчання студентів ВНЗ за програмами підготовки офіцерів запасу: 450 годин – теоретичний курс у ВНЗ; 144 години – практичний курс у період проведення 30-денного табірної збору у військах. Навантаження не змінилося і з підготовкою офіцерів запасу Збройних Сил України.

Для підготовки офіцерів політичних органів тактичної ланки у 1967 році були створені воєнно-політичні училища. Система підготовки офіцерів тактичної ланки проіснувала до початку 90-х років і постійно вдосконалювалася. Курсанти цих училищ одержували підготовку, з одного боку, як фахівці відповідного роду військ, а з іншого – поглиблену підготовку в галузі суспільних наук. Серед дисциплін, що визначали підготовку курсантів саме як майбутніх за-

ступників командира за своїм напрямом, слід відзначити такі: історія КПРС; марксистсько-ленінська філософія; політекономія; основи воєнно-економічних знань; політологія; воєнна соціологія; партійно-політична робота в Збройних Силах; воєнна психологія; воєнна педагогіка, методика навчання і виховання; соціальна психологія; історія міжнародного комуністичного, робітничого і національно-визвольного руху; міжнародні відношення і зовнішня політика СРСР; історія СРСР; політична і воєнна географія; основи соціалістичної культури; основи радянського права.

Отже, основний наголос робився на надання міцних теоретичних знань у таких галузях, як педагогіка, психологія, а з другої половини 80-х років – соціологія. Одержана освіта дозволяла випускникам училищ підтримувати у підрозділах здоровий морально-політичний клімат, вивчати і своєчасно реагувати на соціальні, культурні, побутові проблеми підлеглих, проводити роботу щодо підтримання військової дисципліни, високої морально-психологічної стійкості особового складу в бою, що виявилось під час локальних війн та збройних конфліктів того періоду.

Дійсною кузнею резерву офіцерських кадрів військові кафедри стали в 60–80-ті роки, коли для проходження військової служби на офіцерських посадах призивалося до 30 % їх випускників. Вивіреність і стабільність програм вишколу, шефство провідних військових ВНЗ над родинними військовими кафедрами, систематична перепідготовка і підвищення кваліфікації викладацького складу на академічних курсах і під час стажувань у військах і на підприємствах промисловості, централізоване матеріально-технічне забезпечення навчального процесу – усе це дозволяло військовим кафедрам підтримувати якість військового навчання студентів на досить високому рівні.

Отже, система підготовки офіцерів запасу з числа студентів ВНЗ що існувала до моменту розпаду СРСР у цілому заповнювала потреби армії в резерві і кадрах офіцерського складу. Військовими кафедрами 497 цивільних ВНЗ щорічно випускалося майже 170 тисяч офіцерів запасу практично за всіма командними, інженерно-технічними і адміністративними спеціальностями.

Протягом 70 років в основі вишколу студентів лежав кількісний принцип, що забезпечує навчання масового резерву офіцерських кадрів на випадок війни. В умовах політичного і військового протистояння двох світових систем такий підхід, ймовірно, був виправданий і багато в чому сприяв мирному існуванню країни в післявоєнний період.

З початку 90-х років система вишколу студентів переживала глибоку кризу. В Україні на початку 90-х років існували одне відділення та 73 військові кафедри цивільних ВНЗ [12]. Щорічний випуск становив понад 25 тис. офіцерів запасу.

Підготовка офіцерів запасу, що здійснювалася з урахуванням потреб Радянського Союзу, не задовольняла ЗС України. Крім того, ВОС, з яких готували офіцерів запасу, зазвичай не відповідали профілю та спеціальностям, з яких готували фахівців із вищою освітою у відповідних цивільних ВНЗ.

Надмірна кількість офіцерів запасу, що їх готували цивільні ВНЗ України, не охоплювала всього необхідного спектра спеціальностей і не відповідала вимогам часу. Тому постали такі нагальні проблеми, як структурна та організаційно-штатна перебудова системи підготовки офіцерів запасу, скорочення цієї системи, формування нового переліку спеціальностей, організація підготовки офіцерів запасу зі спеціальностей, з яких в Україні підготовка не проводилася, удосконалення нормативних та організаційно-методичних засад навчання. Важливими чинниками таких змін мала стати позиція керівників цивільних ВНЗ та ставлення до цього процесу студентів. Особливо суперечливими виявилися структурні зміни.

Отже, на думку О. Безносюка, як багато десятиліть тому, так і сьогодні, будь-яка держава, піклуючись про свою безпеку і розбудовуючи збройні сили, вирішує проблему їх чисельності на мирний і воєнний час. Очевидно, що ці параметри залежать від чисельності населення, розмірів території, географічного положення, економічних і мобілізаційних можливостей, оточення, військово-політичної обстановки у світі і регіоні, видів зовнішніх і внутрішніх погроз, амбіцій вождів і урядів і багатьох інших факторів. Очевидно і те, що бойовий склад і бойові можливості армії воєнного часу повинні бути в кілька разів

вище аналогічних величин армії мирного часу для успішного ведення війни або великого воєнного конфлікту [4].

Слід зазначити, що в період становлення Збройних Сил України істотні зміни відбулися в системі підготовки офіцерських кадрів для органів виховної роботи. Після розформування військових політичних училищ практично була зруйнована система підготовки кадрів для органів виховної роботи тактичної ланки. Необхідно зазначити, що досить низький рівень професійної підготовленості командирів (начальників) до виховання особового складу Збройних Сил України закладений у самій системі підготовки командних кадрів, де навчання роботи з людьми розглядається як щось другорядне. Але низька оцінка підготовленості фахівців органів з гуманітарних питань до виконання своїх функціональних обов'язків потребує уточнення – що собою являє ця категорія військовослужбовців, особливо на рівні тактичної ланки, де вона безпосередньо працює з особовим складом військових частин та підрозділів. Ілюструє це становище директива начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 18.06.2005 № ДГШ-4 “Про вдосконалення системи гуманітарного та соціального забезпечення Збройних Сил України”. Директива чітко констатує, що головною причиною низької ефективності гуманітарного та соціального забезпечення Збройних Сил України є проблема щодо кадрового забезпечення первинних посад гуманітарного профілю, поширена практика призначення на посади психологів, заступників командирів рот з гуманітарних питань, начальників клубів – офіцерів, які не мають базової гуманітарної освіти. Як наслідок, значна кількість фахівців гуманітарних структур не володіють прийомами, формами, методами роботи з військовими колективами, окремою особистістю. На сьогодні у військах (силах) з 537 офіцерів-психологів рот (батареї) тільки 25 осіб мають фахову освіту за спеціальністю “військова психологія” [5].

Підготовка громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу є складовою частиною єдиної системи військової освіти і на теперішній час актуальним її елементом, особливо в умовах мобілізації. За час проведення всіх періодів мобілізації, починаючи з 2014 року,

було призвано від загальної чисельності мобілізованих понад 40 відсотків офіцерів запасу.

До 2012 року підготовку студентів за програмою підготовки офіцерів запасу здійснювали 64 військові навчальні підрозділи вищих навчальних закладів та вищі військові навчальні заклади. За період з 2001 по 2012 роки було ліквідовано 29 військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, зокрема 23 кафедри військової підготовки. На теперішній час відповідно до Переліку вищих навчальних закладів, на базі яких проводиться військова підготовка, таку підготовку здійснюють 35 вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів.

Висновок. Отже, історичний досвід свідчить про необхідність відтворення та вдосконалення системи підготовки кадрів для виховних структур Збройних Сил України. На теперішній час у Збройних Силах України є гостра потреба у комплектуванні посад молодшим офіцерським складом взагалі та офіцерами-психологами зокрема. Тому така підготовка вкрай необхідна, особливо її практична складова.

Список використаної літератури

1. Апанович О. Розповіді про запорозьких козаків / Апанович О. – К., 1991. – 335 с.
2. Афонін Е. А. Становлення Збройних Сил України: соціальні та соціально-психологічні проблеми / Е. А. Афонін. – К. : Інтерграфік, 1994. – 304 с.
3. Бескровный Л. Г. Хрестоматия по русской военной истории / Бескровный Л. Г. – М. : Воениздат, 1947.
4. Безносок О. О. Історичні аспекти процесу підготовки офіцерів запасу / Безносок О. О. // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К. : ВІКНУ, 2013. – Вип. № 39. – С. 274–278.
5. Директива начальника Генерального штабу Збройних Сил України від 18.06.2005 № ДГШ-4 “Про вдосконалення системи гуманітарного та соціального забезпечення Збройних Сил України”. – К. : АГУ ГШ ЗСУ, 2005. – С. 1.
6. Долгов В. Храбры воины Древней Руси. Русские дружины в бою / Долгов В., Савинов М. – М., 2010.

7. Драгоманов М. Програма української збірки “Тромада” / Драгоманов М., Павлик М., Подолинський С. // Національні процеси в Україні. – Ч. 1.
8. Каменев А. И. История подготовки офицерских кадров в России / Каменев А. И. – М. : ВПА, 1990.
9. Крип’якевич І. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.) / Крип’якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. ; упорядник Б. З. Якимович. – 4-те видання, змін. і доп. – Львів : Світ, 1992. – 712 с.
10. Курников Ю. Г. О реформировании военной подготовки студентов в гражданских вузах / Курников Ю. Г., Дружин А. Н. // Военная мысль, 1997. – № 2. – С 68–76.
11. Полторак С. Н. Военная подготовка политехников Санкт-Петербурга. Исторический очерк / Полторак С. Н. – СПб. : изд-во СПбГТУ, 1996. – 165 с.
12. Про реформування системи військової освіти в Україні : наказ Міністра оборони України від 25 липня 1992 р. № 133.
13. Сулківський Б. З історії формування 2-го Січового Запорізького корпусу на Південно-Західному фронті в році 1917 / Сулківський Б. // Табор, 1927. – № 4. – С. 71–86.
14. ЦДАВОВУ. – Ф.1065. – Ради Міністрів Української Держави. – Оп. 1. – Спр. 176. – Закон Ради Народних міністрів УНР про утворення шкіл і культурно-освітню роботу в військових частинах (20 січня 1919 р.).
15. Яблонський В. М. Директорія УНР: формування засад української державності в 1918–1920 рр. / Яблонський В. М. : Автореф. дис. ... канд. істор. Наук : 07.00.01. – К. : Київський університет імені Т. Шевченка, 1998. – 20 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Гончар І. Л.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2016

Черкун І. Историко-педагогический анализ процесса военно-специальной подготовки офицеров-психологов запаса

В статтє рассмотрен историко-педагогический анализ процесса военно-специальной подготовки офицеров-психологов запаса. Принцип историзма предполагает изучение процесса военно-специальной подготовки в соответствии с конкретной эпохой развития украинской нации и ее Вооруженных Сил, становления теории и практики военного обучения и воспитания, развития системы профессиональной

подготовки офицерских кадров, в том числе будущих офицеров-психологов запаса.

Ключевые слова: *военные кафедры, офицеры запаса, студент, исторический анализ.*

Cherkun I. Historical and pedagogical analysis of military officers special training psychologists stock

The article examines the historical and pedagogical analysis of the process of military officers special training psychologists stock.

The principle of historicism involves study of the military and special training under a particular historical era of the Ukrainian nation and its armed forces, the establishment of the theory and practice of military training and education, development of training officers, including officers of the future psychologists stock.

The article is of historical and pedagogical analysis of the process of military officers special training psychologists stock.

Experience the early twentieth century wars showed a stable trend of complexity of the management of troops, both in wartime and in peacetime. This led to the need for specialization narrowing leaders, as commander and chief of staff have become unable to solve all the problems that arose. Complicated issue technical and logistics support. Also there is a need for specialists who are responsible for the formation and maintenance personnel the necessary moral and psychological, moral and political qualities. This work was entrusted to political bodies and political workers.

Prepare a reserve crew member from the students at the civilian higher and specialized secondary schools proposed in 1925, the Soviet commander and military theorist M. Frunze, being as People's Commissar for Military and Naval Affairs of the USSR: "... our goal: to put the matter so that every civilian college, graduated, has been prepared for the role of commander in the closest universities this specialty and needed only a small practical training".

With the adoption of the USSR law of universal conscription in 1967, training of reserve officers was introduced as compulsory in almost all universities of the country. Moreover, the Act provided for the first time

reserve officers call for military service in peacetime period of 2–3 years, and this position has fixed new regulations.

From 1967 to the present for all military occupational specialties kept the number of hours allocated for military training university students on training programs for reserve officers: 450 hours – theoretical course in universities; 144 hours – practical course in a period of 30 days camping in the army. The load has not changed and in the preparation of reserve officers of the armed forces of Ukraine.

Thus historical experience demonstrates the need for reproduction and improvement of training for educational institutions of the Armed Forces of Ukraine. At the present time in the Armed Forces of Ukraine is an urgent need for staffing positions Molosh officers and general officers, including psychologists. Therefore, such training is essential, especially its practical component.

Keywords: *military departments, reserve officers, a student, a historical analysis.*